

PROTOKOL

2021 | YIL 2 SAYI 2

KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMA
MERKEZİ DERGİSİ

Türk Dış Politikası ve Türk Boğazları

İsmail Köse

**Latin Amerika'da İstikrar Sorunu:
Venezuela Örneği**

**Dilek Karadeniz
Topal**

**Çevresel Güvenlik Kavramı Üzerine
Genel Bir Değerlendirme**

**Muhammed
Yunus Bilgili**

**Covid-19 Pandemisi ve Küresel İş Birliği
Modeli Olarak Covax Girişimi**

**Tuğba Aydın
Halisoğlu**

**Koronavirüs Salgınının Körfez Ülkeleri
Üzerindeki Etkileri**

Selma Özcan

**Covid-19 Pandemisinin
Türk Hukuk Sistemine Etkisi**

**Yahya Güven &
Hayriye Şengün**

**Pandemi Sürecinin
Kariyer Gelişimine Etkileri**

Mukaddes Güler

**Vahşetin Çağrısı:
Biyo-Kaderci Bir Dilin İnşası**

Ragıp Ergün

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Doç. Dr. Abdullah UZUN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Öğr. Gör. Fatma NALBANT

Arş. Gör. Tülay DEMİR

Arş. Gör. Nisa ERDEM

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Bünyamin ER (Yönetim Bilişim Sistemleri)

Doç. Dr. İsmail KÖSE (Uluslararası İlişkiler)

Doç. Dr. Umut ÜZAR (İktisat)

Dr. Öğr. Üyesi Cenk BEYAZ (Sosyoloji)

Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY (Uluslararası İlişkiler)

İLETİŞİM

Karadeniz Teknik Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, No:2-06

Telefon: 04623773227

Faks: +90 462 325 3205 – 325 3185

E-Posta: sam@ktu.edu.tr

Web: www.ktu.edu.tr/sam

Yayın Türü:

Ulusal Süreli

**KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ**

**STRATEJİK
ARAŞTIRMA MERKEZİ**

PROTOKOL DERGİSİ

SAHİBİ

Doç. Dr.
Özgür TÜFEKÇİ

Karadeniz Teknik
Üniversitesi
Stratejik Araştırma
Merkezi Müdürü

KTÜ SAM Protokol Dergisi kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, iktisat, işletme ve sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilimler alanında, kısa makalelere yer veren akademik bir dergidir. Kısa makalelerin yanı sıra rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da dergi bünyesinde her sayıda belirli oranda yer verilecektir.

KTÜ SAM Protokol Dergisi Şubat ve Ağustos aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.

Dergide yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yazarlara aittir; Derginin sorumluluğu yoktur.

PROTOKOL

2021 | YIL 2 SAYI 2

KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMA
MERKEZİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

<i>Kısa makale</i>	Türk Dış Politikası ve Türk Boğazları <i>İsmail Köse</i>	5-10
<i>Kısa makale</i>	Latin Amerika'da İstikrar Sorunu: Venezuela Örneği <i>Dilek Karadeniz Topal</i>	12-23
<i>Kısa makale</i>	Çevresel Güvenlik Kavramı Üzerine Genel Bir Değerlendirme <i>Muhammed Yunus Bilgili</i>	25-34
<i>Kısa makale</i>	Covid-19 Pandemisi ve Küresel İş Birliği Modeli Olarak Covax Girişimi <i>Tuğba Aydın Halisoğlu</i>	36-45
<i>Kısa makale</i>	Koronavirüs Salgınının Körfez Ülkeleri Üzerindeki Etkileri <i>Selma Özcan</i>	47-57
<i>Kısa makale</i>	Covid-19 Pandemisinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi <i>Yahya Güven & Hayriye Şengün</i>	59-69
<i>Kısa makale</i>	Pandemi Sürecinin Kariyer Gelişimine Etkileri <i>Mukaddes Güler</i>	71-78
<i>Eser İncelemesi</i>	Vahşetin Çağrısı: Biyo-Kadercı Bir Dilin İnşası <i>Ragıp Ergün</i>	80-86

LATİN AMERİKA'DA İSTİKRAR SORUNU: VENEZUELA ÖRNEĞİ

Dilek Karadeniz Topal
Karadeniz Teknik Üniversitesi
krdnz.dilek@gmail.com

Öz

Latin Amerika ülkeleri maruz kaldıkları müdahaleler sebebiyle XIX. ve XX. yüzyılı darbe ve ekonomik krizler ile geçirmiştir. Yabancı devlet desteği ile yapılan son müdahale ise Venezüella'da gerçekleşmiştir. Venezüella yönetiminde bulunan Nicolas Maduro 2017 yılında seçilen meclisi feshetmiş fakat feshedilen meclis 2019 yılında ABD ve bazı Avrupalı devletlerce tanınmıştır. ABD Maduro'ya karşı Juan Guaido'yu desteklemiş ve darbeyi teşvik ederek Maduro'yu iktidardan düşürmeyi planlamıştır. Fakat Rusya, Çin ve Türkiye gibi devletler Maduro'yu desteklemiş ve uluslararası ortamda da bir ikilem ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlık kapsamında çalışma, Latin Amerika'da yaşanan istikrarsızlığın temel nedenlerini ve ABD'nin müdahale etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, Venezuela, USA.

Giriş

Devletler ekonomik kaynaklarını ve güçlerini arttırmak amacıyla yapılacak yeni keşifleri desteklerler. Latin Amerika da böyle bir keşfin sonucu olarak İspanyollar ve Portekizliler tarafından istila edilmiştir. Bölgede bulunan altın, gümüş, doğalgaz ve petrol kaynakları yabancı devletlerin ilgisini çekmiştir. Bu kaynaklar yönetim ve savaş türü kavramlarından uzak olan halkın bu devletler tarafından ezilmesine zemin hazırlamıştır. Keşif sonrası Latin Amerika'nın yerli halkının büyük bir kısmı İspanyollar vasıtası ile gelen verem ve tifo gibi hastalıklara karşı bağışıklıklarının olmaması sebebiyle hayatını kaybetmiş, kalanlar ise köleleştirilmiştir. Keşfedildiği dönemden bu yana Latin Amerika toprakları sömürülmüş ve yerli halkı da uygulanan politikalarla yok sayılmıştır.

Verimli topraklarda yaşamak Latin Amerika halkına refah, huzur ve barış yerine halka daha kötü yaşam şartları getirmiştir. Darbeler, ekonomik krizler, kapatılamayan borçlar ve gittikçe artan yoksulluk Latin Amerika topraklarında bir döngü halinde tekrar tekrar yaşanmıştır. Kıtanın önde gelen ülkesi olan ABD bölgede egemenliğinin tehlikeye girmesini

engellemek adına her türlü girişimi desteklemektedir. Buna karşın uluslararası alanda Latin Amerika'nın durumu göz ardı edilmekte ve ABD'de de tek taraflı olarak müdahaleler gerçekleştirilmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, Latin Amerika bölgesinde meydana gelen istikrarsızlığın temel tetikleyicilerinin belirlenmesi ve bölgedeki istikrarsızlık konusunda ABD etkisinin ortaya çıkarılmasıdır. Çalışma ABD'nin istikrarsızlığın temel belirleyicisi olduğu denencesine dayanmaktadır. Bu kapsamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Latin Amerika bölgesinde gerçekleşen ekonomik krizler ve yapılan darbeler iki ayrı alt başlık altında incelenecektir. İkinci bölümde ise örneklem olarak ele alınan Venezüella'nın ekonomik durumu darbe geçmişi ile birlikte analiz edilecektir. Son bölümde elde edilen bulgular ile Maduro ve ABD arasında yaşananlar uluslararası konjonktür çerçevesinde analiz edilecektir.

1. Latin Amerika'da Gerçekleşen Ekonomik Krizler ve Darbeler

Latin Amerika ülkelerine dışarıdan yapılan müdahaleler sonucu bölgenin zengin kaynakları yabancılar tarafından kullanılmış ve Latin Amerika halkı günden güne fakirleşmiştir. İstilacı devletler bölgenin kontrolünü kolaylaştırmak adına ülkelerin birlik içinde hareket etmesini engellemiş ve gerektiğinde ekonomik ve siyasi müdahalelerde bulunmuşlardır. İstilacı devletler kendilerine olan bağımlılığı artırmak amacı ile bu ülkeleri borçlandırmış, ekonomik anlamda iyi olmayan Latin Amerika devletleri aldıkları borçları ödeyememiş ve sonuç olarak ekonomik krizler yaşamışlardır.

ABD, ekonomik gerekçelerle kontrol altına alamadığı ülkelere doğrudan veya dolaylı olarak askeri müdahaleler gerçekleştirmiştir. Latin Amerika sık sık meydana gelen müdahaleler ve kötü ekonomik yapı sebebiyle istikrara kavuşamamıştır.

1.1. Latin Amerika'da Gerçekleşen Ekonomik Krizler

Avrupalı devletler sömürgeleşme döneminde Latin Amerika topraklarında bulunan devletlerin birbirleri ile ticaret yapmasını yasaklamıştır. Bu yasağın temel nedeni bölge içerisindeki devletlerin birbirleri ile herhangi bir bağ oluşturmasını engellemek ve Avrupalı devletlere karşı örgütlenmelerinin önünü erkenden kesmektir (Bayrak, 2016: 3). Nitekim Avrupalı devletlerin hedefledikleri bu durum gerçekleşmiş ve Latin Amerika ülkeleri sömürge sonrası dönemde iyi ilişkiler kurup yükselmeyi seçmek yerine birbirleri ile savaşmayı tercih etmişlerdir. Bir bütünlük sağlayamayan ülkeler sömürgeciliğin başladığı tarih itibariyle borçlandırılmış ve bu borçlar hemen hemen her dönemde krizleri tetikleyici bir

hal almıştır. Latin Amerika'da ilk borç krizi 1826-1827 yıllarında gerçekleşmiştir. Bu borç krizi sonrası Peru, Kolombiya, Ekvator, Venezuela, Şili, Meksika, Arjantin, Brezilya ve Orta Amerika Federasyonu borçlarını ödeyemeyeceklerini açıklamışlardır. 1826-1827 yılları arasında meydana gelen borç ödeyememe krizi otuz yılda aşılmıştır (Topal, 2019: 70). 1873 yılında Viyana borsasının çöküşü ve 1929 ekonomik krizi de Latin Amerika ülkelerinde etkili olmuştur.

Latin Amerika topraklarında demokratikleşme çabasını engellemek isteyen ABD, solun yükselişini engellemek amacıyla darbeler gerçekleştirmiş bu darbeler de ekonomik krizleri ayrıca tetiklemiştir. Ekonomik krizler ülkeleri borç alımına yöneltmiş, alınan borçlar ödenemedikçe de ekonomik krizler meydana gelmeye başlamıştır. Bir sirkülasyon halinde ilerleyen ekonomik gücün azalması yoksulluğu ve fakirliği beraberinde getirmiş ve kısa vadede çözülemeyecek problemler ortaya çıkarmıştır.

1980'lerde Latin Amerika ekonomileri, ABD'nin serbest pazar sistemine daha fazla entegre olmaya başlamıştır. Bu yıllarda birçok Latin Amerika ülkesi IMF'ye borçlanmaya başlamıştır. SSCB'de 1985'ten itibaren Gorbaçov'la yaşanan değişimle ve Gorbaçov'un glasnot (açıklık) ve perestroika (yeniden yapılanma) politikalarını uygulamaya başlamasıyla dünyada bir tek neoliberal politikaların geçerli olduğuna dair bir yanılama oluşmuştur (Graciela & Carmen, 1998: 358). Latin Amerika ülkeleri de bu dönemde ister SSCB ile ister ABD ile ilişki içerisinde olsunlar, aynı politikaları izlemeye başlamışlardır. 1973 yılında yaşanan petrol krizi Latin Amerika ülkeleri tarafından fırsata çevrilmiş olsa da 1980'lerde neredeyse bölgedeki her devlet ağır bir borç yükü altına girmiştir. Faiz oranlarındaki artış dış borç maliyetlerini arttırmış, durgunluk, ekonomik istikrarsızlık, devalüasyon beklentisi ve yüksek vergi oranları ile birleşince sermaye çıktılarına neden olmuştur. Devletler dış borca yönelmiş ve borç krizleri meydana gelmiştir. Borç krizlerinin meydana gelmesi ile dış krediler kesilmiş ve enflasyon eğilimleri hızlanmıştır (Benderli & Görenel, 2006: 191). Latin Amerika'da yaşanan ekonomik krizlerin kökeninde 1970'lerde yaşanan aşırı dış borçlanma yatmaktadır. Mali sistemler üzerinde önemli bir denetim mekanizmasının olmaması Latin Amerika'da ekonomik krizleri tetikleyen bir diğer etken olmuştur (Sancar, 2010: 5-6). Latin Amerika ülkelerinde daha fazla gelişmişlik ve daha güçlü ekonomiler için uygulanan politikalar gelişmenin önündeki engel olarak görülmüştür.

1980'de meydana gelen ekonomik krizlerde Latin Amerika ülkeleri IMF ile ekonomilerinin düzelmesi beklentisi içine girmiştir. Fakat bu beklenti boşa çıkmış, Latin Amerika

ülkeleri IMF politikalarının başarısızlığına şahit olmuştur. ABD ekonomik çıkarlarını IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar vasıtası ile ülkelerin ekonomileri üzerinde söz sahibi olarak korumuştur. IMF programının uygulandığı ülkelerde hemen her sektör tekelleşmiştir. Bu şekilde ekonomileri dışa bağımlı olan ülkeler, daha fazla kredi almaya çalışarak IMF'ye daha da bağımlı hale gelmiştir. ABD menşeli çok uluslu şirketlerin zararları koruyucu antlaşmalar ile garanti altına alınmıştır. Baskı gücü yalnızca ABD devletlerini korumakta böylelikle Latin Amerika ülkelerine zarar vermektedir. Yabancı şirketlere imtiyazlar sağlanması, özelleştirmenin kolaylaştırılması gibi unsurlar küçük ve orta ölçekli işletmeleri ortadan kaldırırken, işsizlik sorununu da arttırmıştır.

Bu şekilde oluşan kısır döngü ile sonuç hep aynı noktaya, iki kredi kuruluşuna IMF ve Dünya Bankası'na çıkmış ve devletler borç tuzağına çekilmiştir. IMF ve Dünya Bankası'ndan alınan borçlar ödenmedikçe de krizler derinleşmiştir.

II Dünya Savaşı sırasında ekonomik anlamda refah seviyeleri yüksek olan Latin Amerika ülkelerinde Soğuk Savaş döneminde politik koşullara uygun olarak ekonomi politikaları tercih edilmiştir. 1980 itibarıyla neoliberal temelli ekonomi politikaları takip edilmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi neticesinde Latin Amerika ülkeleri ABD ve Batı Avrupa tarafından şekillenen ekonomik alan baskısı altında kalmışlardır (Kışlalıoğlu, 2008: 45). ABD ve Batı Avrupa devletlerinden yansıyan sömürgecilik faaliyetleri sonucu Latin Amerika ülkelerinin ihracat seviyesi düşmüş ithalat oranları artmıştır.

1.2. Latin Amerika'da Gerçekleşen Darbeler

Latin Amerika'da yaşanan darbeler genellikle İspanyol sömürgeciliğine dayandırılmaktadır. Fakat Latin Amerika'da meydana gelen darbeler İspanya ve Batı Avrupa'dan ziyade ABD tarafından gerçekleştirilmiştir. ABD 1898 yılından bu yana Latin Amerika'da neredeyse üç yılda bir darbe gerçekleştirmiştir. Latin Amerika'nın kaynaklarını elde etmek ve bölgeyi kendi hâkimiyeti altına almak isteyen ABD, bu isteğine yönelik politikalar aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak müdahalelerde bulunmuştur. Doğrudan müdahalelerde ABD askerleri ve ajanları rol almış, dolaylı müdahalelerde ise yerel yönetimler ABD desteği ile hareket etmişlerdir.

Latin Amerika'da ABD destekli yapılan ilk müdahale 1898 yılında Porto Riko ve Küba'ya yönelik olarak gerçekleşmiştir. ABD'nin bu müdahalesi tarihe İspanyol-Amerikan Savaşı olarak geçmiştir. 1906 yılında Küba'da seçilen ilk başkanı devirmiş, üç yıllık işgal hükümetini kurmuş ve 1917 yılında Küba'yı bir kez daha işgal etmiştir. ABD'nin bölgedeki bir

başka işgali Panama Kanalı'nı devralma isteğiyle ortaya çıkmıştır. Panama Kanalı projesini ABD Kolombiya'dan devralmak istemiş fakat Kolombiya bu talebe karşı çıkmıştır. Ret cevabı üzerine Panama'nın Kolombiya'dan ayrılmasını desteklemiş ve ülkeyi ikiye bölmüştür. Güney bölgesinde yalnızca kendi egemenliğini sağlamak isteyen ABD, Nikaragua'ya da 1912-1933 yılları arasında işgaller gerçekleştirmiştir. 1926'da Nikaragua'da başlayan iç savaşı tetiklemiş ve 1927'de ülkeye müdahale edip kendi yönetimini kurmuştur.

Latin Amerika topraklarında yaşayan yerli halk bir yandan sömürgeciliğe ve Amerikan emperyalizmine karşı savaşırken diğer yandan da güçlü liderler ortaya çıkarmıştır. Bu liderlerin halk içinden gelmesi halk üzerinden ayrıca bir savaşma arzusu oluşturmuştur. Simon Bolivar, Hugo Chavez ve Emiliano Zapata gibi liderler emperyalizme karşı savaşmış fakat aynı zamanda ABD'nin de doğrudan hedefi haline gelmiştir (Barshefsky & Hill, 2008: 71). Zapata Meksika devriminin gerçekleştirilmesinde önemli bir karakteri temsil etmiştir. 1876-1910 arasında Meksika'yı yöneten Porto Diaz'ın devrilmesi amacıyla başlatılan devrim Zapata'nın liderliğinde köylü halk ile birlikte gerçekleştirilmiştir. ABD Diaz'a destek vermiş yerine geçen Francisco Moderoya karşı kanlı bir darbe gerçekleştirmiştir. Modero'nun yerine Huerta'yı desteklemiş ve başkan olarak göreve getirmiştir. 1912 yılında Haiti'de de işgale başlayan ABD bu topraklardan 1934 yılında kendisine bağlı bir ordu bırakarak ayrılmıştır. 1994 yılında Haiti'ye tekrar müdahale etmiş ve bir darbe daha gerçekleştirmiştir. Bir başka darbe girişimi de Guatemala'da 1944 öncesi yönetimde bulunan iktidarı tekrar yönetime getirmek için CIA destekli olarak yapılmıştır. Dominik Cumhuriyeti'nde ise darbe ABD'nin desteği ile iktidarda bulunan Rafael Leonidas Trujillo'ya suikast düzenlenmesinden sonra meydana gelmiştir. Suikast sonrasında 1962 yılında seçilen lider Juan Bosch komünizme yeterince karşı çıkmadığı gerekçesiyle ertesi yıl ABD tarafından gerçekleştirilen darbe ile devrilmiştir. Latin Amerika'nın bir başka ülkesi Grenada'da Sosyalist Maurice Bishop 1979 yılında yönetime darbe yapmıştır (Weyland, 2018: 137). ABD sosyalist bir yönetimi kıtasında istememesi nedeniyle 1983'te Grenada'yı işgal etmiş ve Bishop'u öldürüp bölgeyi kendi etkisi altına almıştır.

ABD bu müdahalelerin yanı sıra Bolivya (1944, 1963, 1971), Brezilya (1964), Şili (1973), Arjantin (1976), Küba (1934), Dominik Cumhuriyeti (1914, 1963), El Salvador (1961, 1979), Guatemala (1963, 1982, 1983), Guyana (1953), Honduras (1963), Meksika (1913) ve Panama'da (1941, 1949, 1969) çok sayıda darbeyi desteklemiştir. ABD'nin bölgede başarısız kalan çok sayıda girişimi de olmuştur (AA, 2019).

Gelir dağılımındaki adaletsizlik, rüşvet, sömürü, iktidar karşıtlığı şeklinde sıralanan sorunlar Latin Amerika'da demokrasi, özgürlük ve adalet istemiyle ayaklanan grupların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. ABD Latin Amerika ülkelerine müdahalede genellikle bu ülkelerin ordularını kullanmış orduyu kullanmadığı noktada ise ekonomik müdahale yolunu tercih etmiştir (Keskin, 2016: 72).

ABD Latin Amerika ile ilişkilerinin başladığı tarihten bu yana bölgeyi kendisine ait bir parça olarak görmüş ve politik çıkarlarını bölgede gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu amaçla farklı gerekçeler ile Latin Amerika'ya müdahalelerde bulunmuştur. Latin Amerika ülkeleri ise topraklarının keşfedildiği günden bu yana bu devletler tarafından kullanılmaya karşı bir direniş göstermiş, kimi zaman kazanmış kimi zaman ise kaybetmiştir. Bölgede ekonomik ve siyasi anlamda istikrar sağlanamamıştır. Darbeler, ekonomik krizler, işsizlik, düşük refah seviyesi ve buna benzer birçok neden toplumun kalkınmasını engellemektedir. Böyle bir ortam beraberinde güvensizliği de getirmektedir. Latin Amerika uyuşturucu kaçakçılığının yapıldığı ülkelerin başında gelmektedir. Bunların ABD'ye aktarılması iki bölge arasında yaşanan en büyük problemler arasında yer almaktadır. Güneyden kuzeye yapılan göçler de iki bölge arasındaki diğer büyük soruna işaret etmektedir. ABD güvenliğini sağlamak ve göçmen sorununu çözmek amacıyla Meksika sınırına duvar inşa etmeyi planlamaktadır. ABD Latin Amerika topraklarını kendisi işgal etmiş ve uyguladığı politikalarla güvenliği olmayan istikrarsız bölgeler yaratmıştır. ABD kendi yarattığı güvensiz ortama duvarlarla karşı koymaya çalışmaktadır.

2. Ekonomik Kriz ve Darbe Arasında Venezuela

Resmi adı Bolivarcı Venezüella Cumhuriyeti olan Venezüella devleti 1899-1908 yılları arasında askeri darbeye yönetimi ele geçiren Cipriano Castro tarafından yönetilmiştir. 1908 yılında Cipriano, Juan Vicente Gomez tarafında darbeye indirilmiş ve 1935 yılına kadar yönetim Gomez'in elinde kalmıştır. Bu dönemde Venezüella ekonomisinde petrolün ön plana çıkması ile tarım göz ardı edilmiştir. Venezüella Gomez'in çabaları sonucunda I. Dünya Savaşı'na katılmamıştır. Gomez'in ölümü ile yerine General Eleazar Lopez Contreras gelmiş ve 1941 yılına kadar Venezüella'yı yönetmiştir. Bu süreç sonrasında 1958 yılına kadar Venezüella'da bir dizi darbe meydana gelmiştir. 1958 yılında yapılan başka bir askeri darbe ile ülkedeki kaos bir süreliğine sonlanmıştır.

1958 yılında Venezüella'da 'Punto Fijo Paketi' imzalanmıştır. Punto Fijo, seçimleri kazanan partiler tarafından güç paylaşımı yapılarak ve geniş bir koalisyon kurularak ülkedeki darbelerin engellenmeye çalışıldığı bir pakettir (Akgemci, 2011: 29-30).

1959 yılında Romulo Ernesto Betancourt Bello Venezüella'da yönetimin başına geçmiştir. Bu dönemden sonra diğer Latin Amerika ülkelerinin aksine Venezüella'da siyasal bir istikrar sağlanmıştır. Yönetimde her ne kadar istikrar sağlanmış olsa da ülke içinde sol bastırılmaya çalışılmış ve 1960'larda Komünist Parti yasadışı ilan edilmiştir. Bu baskı ve yasaklamalar sonucunda sol gruplar gerilla hareketlerine, ordudaki solcular ise silahlı isyana yönelmiştir (Raby, 2006: 187-190).

1974 yılında petrol gelirlerinde yaşanan yükselme sonucu Venezüella'da refah seviyesi artmıştır. Ekonomide yaşanan düzelme ile birlikte yönetim işlevlerini gevşetmiş ve yeni yatırımlar gerçekleştirilmemiştir. Yolsuzluk ve dış borçlanmanın artması ile birlikte ilerleyen dönemde ekonomik anlamda bir kaos ortamı oluşmuştur. Punto Fijo çökmeye başlamış ve ağır bir ekonomik kriz baş göstermiştir (Kaya, 2014: 68). 1983 yılında develüasyon yapılmış ve yoksulluk oranı iki katına çıkmıştır. 1986 itibari ile petrol fiyatlarının azalması zor bir durumda olan ekonomiyi daha kötüleştirmiştir. Venezüella halkı kötü ekonomik koşulların sona erdirebilmek amacıyla 1989 seçimlerinde Carlos Andres Perez Rodriguez'i iktidara getirmiştir.

Rodriguez 1974-1979 yılları arasında Venezüella'da başkanlık yapmıştır. Bu dönemde petrol fiyatlarındayazanan artış sebebiyle ülke ekonomisi gelişme göstermiştir. Halk Rodriguez'in yönetiminin ekonomik refahının 1989 seçimlerinde tekrar sağlanacağına inanmıştır. Rodriguez ise 1970'lerde izlediği devletçi politikanın aksine ekonomide devlet etkisinin azalması gerektiğini ileri sürmüştür.

Rodriguez ekonomideki devlet etkisini azaltabilmek amacıyla 'Washington Uzlaşısı'nı kabul etmiştir. Fakat bu liberal ekonomi paketi sonucu ülkede benzinden otobüs biletine kadar her noktada zam yapılmış, halk ise bu zamlar karşısında protesto gösterileri düzenlemiştir. Zamanla büyüyen olaylarda yağmalama başlamış ve ülkede kaos ortamı oluşmuştur. Bu isyana El Caracazo adı verilmiştir. İsyan devlet tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Ekonomik ve siyasal sıkıntılar ile sokağa inen halkın isyanı bastırılmış ve Rodriguez isyana rağmen devrilememiştir. Rodriguez ancak 1993 yılında yolsuzluk suçlamaları ile iktidardan düşürülmüştür. Bu dönem sonrasında önde gelen iki parti büyük destek kaybetmiş küçük ve sol parti grupları halkın desteğini kazanmıştır (Tarver & Frederick, 2005: 145).

1992 yılında Venezüella ve Latin Amerika için önemli bir figür olan Hugo Chávez bir darbe girişiminde bulunmuş fakat başarısız olmuştur. Girişimi başarısız olmasına rağmen halkta Chávez'e yönelik bir sempati oluşmuştur. Darbe girişimi

sonrası tutuklanan Chavez, 1994 yılında getirilen af sonucunda serbest kalmış ve Chavez'in siyasi yaşamı başlamıştır. 1994-1999 arası dönemde Venezüella'da Rafael Caldera Rodriguez iktidarda bulunmuş fakat kötü ekonomik koşulların tersine çevrilmesinde başarılı olamamıştır. 1998 yılında Caldera'ya karşı Chávez aday olmuş ve %56 oy alarak Venezüella'nın başkanı olmuştur (Kaya, 2014: 74). Chavez başkan olduktan sonra 1999 yılında bir anayasa hazırlamış ve Venezüella'nın pozitif yönde dönüşümünü gerçekleştirmek için çalışmalarını başlatmıştır. Chávez'e karşı iki kez darbe girişiminde bulunulmuş ve başarısız olunmuştur. Bu başarısız girişimler Chávez'i daha da güçlü bir konuma getirmiştir. Bundan sonraki süreçte 2012 yılına kadar Chávez girdiği seçimlerden yalnızca birini kaybetmiştir (Ağdemir, 2012: 271-272). 2013 yılında Venezüella'da yapılan seçimlerde Chavez'in halefi olarak gösterdiği Nicolas Maduro %51'lik oranla yeni başkan olarak seçilmiştir.

Nicolas Maduro'nun Chávez'den yönetimi devraldığı dönemde uluslararası alanda petrol fiyatlarında yaşanan düşüş sebebiyle Venezüella'nın ekonomik durumu kötü bir döneme girmiştir. Maduro yönetiminde ekonomik büyüme her yıl eksi oranlarda sonuçlanmıştır (Baran, 2019: 1). 2015 yılında Venezüella'da yapılan genel seçimleri muhalefet partisi kazanmış ve Venezüella'da 16 yıldır egemen olan Sosyalist Parti kaybetmiştir. Fakat Nicolas Maduro bu sonucu kabul etmemiş 2017 yılında meclisi feshetmiş ve yeni bir Kurucu Meclis oluşturmuştur. Bu yeni meclis sayesinde 2018'de yapılan seçimleri Maduro kazanmıştır (Casey, 2017). Muhalefet ise Maduro'nun görev süresinin 2019 yılı itibariyle sonlandığını ve Ulusal Meclis'in ülkenin tek meşru yönetimi olduğunu ileri sürmüştür. Lağvedilen meclisin başkanlığını yapmakta olan Juan Guaido muhalefetin liderliğini yapmaktadır. Juan Guaido 30 Nisan sabahı yönetime darbe yaptığını açıklamış ve halkı sokaklara davet etmiştir. Fakat aynı gün Maduro'da açıklama yapmış ve kendi taraftarlarını sokağa çıkmaya davet etmiştir (The Guardian, 2019). Guaido, Venezüella ordusuna güvenerek başlattığı darbe girişiminde ordu desteğini bulamamış ve başarısız olmuştur. Fakat yine de Venezüella'da yönetim tam anlamıyla netleşmemiştir.

Venezüella'da 2020 yılının Aralık ayında yapılan parlamento seçimlerine kadar geçen süreçte her iki kesimde kendi yönetimlerinin meşru olduğunu ileri sürmüştür. 6 Aralık 2020 tarihinde gerçekleştirilen parlamento seçimlerinde Maduro, ittifakındaki partilerle birlikte oyların %68,43 alarak mecliste bulunan 277 sandalyenin 177'sini kazanmıştır (DW, 2020). Guaido ve taraftarları seçime hile karıştırıldığı gerekçesi ile Maduro liderliğinde kurulan yönetimi tanımadıklarını açıklamışlardır. Venezüella'da yaşanan krize çözüm bulmak

amacı ile kurulan Lima grubunun 14 üyesinden 11'i (Brezilya, Kanada, El Salvador, Haiti, Kolombiya, Kosta Rika, Guatemala, Honduras, Paraguay, Peru, Şili) seçime hile karıştırıldığı gerekçesi ile Ulusal Meclis'in yasallığı ve meşruiyetini tanımadıklarını ifade etmişlerdir (Reuters, 2020). Trump yönetimi sonrası gelen Biden ise Maduro ile görüşebileceğine dair açıklamalarda bulunmuş fakat bu görüşme ile ilgili herhangi bir somut adım atılmamıştır.

Venezüella'da yaşanan ikilem gelecekte uluslararası alanda yaşanabilecek farklı olaylara ışık tutması açısından önem arz etmektedir. Zira ABD yönetimi Latin Amerika ülkelerine müdahale seçeneğini açık bir şekilde belirtmekten çekinmemektedir. 2000'li yılların başından bu yana ABD Latin Amerika'da başa gelen bağımsızlık yanlısı hükümetleri desteklememiştir. Kendi kararlarının uygulanmasını isteyen ABD, Venezüella'da da meydana gelen olaylar karşısında açıkça müdahale tehdidinde bulunmuştur.

O dönem ABD yönetiminde bulunan Donald Trump, Guaido'yu desteklemiş ve hızlı bir şekilde Venezüella devlet başkanı olarak tanımıştır (Reuters, 2019). ABD'nin kararını takiben Kanada, Brezilya ve Avrupa'dan bazı devletler Guaido'nun yönetimini tanımıştır. Fakat Rusya, Türkiye ve Çin gibi ülkeler Maduro yönetimini desteklemiş, ABD yönetiminin Venezüella'nın iç işlerine karışmasına karşı çıkmışlardır.

Sonuç

Latin Amerika toprakları İspanyol ve Portekizliler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda sömürülmüş, yerli halk köleleştirilmiş ve ırksal ayrımlarla sosyal yapı bozulmuştur. İngiltere ve ABD ile birlikte sömürü düzeni el değiştirerek devam etmiştir. ABD her dönem ülkeyi yöneten liderlerin politikasına göre Latin Amerika'ya yönelik olan ilgisini arttırmış veya azaltmıştır. Fakat bölgenin istikrarsızlaştırılması konusunda ABD'nin uyguladığı politikalar göz önüne alındığında başarılı olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Son iki yüz yıllık süreçte neredeyse her üç yılda bir darbe yaşayan Latin Amerika toprakları sahip olduğu zengin kaynaklarının şanstın ziyade şansızlığını yaşamıştır. Bölgede istikrar dış müdahaleler ve ülkelerin iç kırılganlıkları sebebiyle sağlanamamaktadır.

Latin Amerika halkı makûs talihlerini değiştirmek amacıyla birçok karizmatik ve direniş gösteren liderler çıkarmış fakat yine de bir bütünlük ve istikrar sağlayamamıştır. Önceleri tarıma dayalı ekonomilere sahip olan Latin Amerika ülkeleri ekonomilerini petrol ile desteklemeye başlamıştır. Uluslararası konjunktürde yaşanan gelişmeler dolayısıyla da petrol fiyatlarında yaşanan değişim Latin Amerika ekonomilerini büyük oranda etkilemiştir. Petrolün fiyatının arttığı dönem

olan 1973 petrol krizi döneminde kara geçen ülkeler bu sefer de kötü yönetimler sebebi ile ekonomik krize sürüklenmiştir. ABD, uyuşturucu ve terör tehdidi gibi sebepler ile müdahale yapma hakkını politika aracı olarak kullanmıştır.

Uluslararası alanda ABD'nin başka devletlere yönelik gerçekleştirdiği müdahaleler büyük yankılar oluştururken ABD'nin Latin Amerika devletlerine gerçekleştirdiği müdahaleler uluslararası camiada bir karşılık bulamamaktadır. Bu durumun sebebi ABD'nin kıta sahibi olarak yansıttığı algı ve uluslararası aktörlerin bölgeye kayıtsızlığından kaynaklanmaktadır. ABD Latin Amerika'ya müdahalesini halen sürdürmekte ve bölge üzerinde yalnızca kendi söz sahibi olmak istemektedir. Bölge devletlerinden olan Venezüella'nın yaşadığı iç karışıklıklar ABD tarafından tetiklenmektedir. ABD, sol kanadın liderliğini üstlenen Maduro iktidarını yönetimden almak amacıyla Guiado ve taraftarlarını desteklemektedir. 30 Nisan'da kalkışılan darbe girişiminin baş aktörü ABD'dir. Guiado yönetimi ABD ve ABD'nin baskısıyla birçok Avrupa devleti tarafından tanınmıştır. Fakat aynı anda ülkede Maduro iktidarı da görev yapmakta ve Rusya, Çin gibi bir kısım devlet tarafından ülke lideri olarak tanınmaktadır. İki başlı yönetim ABD'nin de desteği ile ülkeyi daha istikrarsız bir döneme taşımaktadır.

Kaynakça

- AA. (2019, 28 Şubat). *America's role in Latin American regime change*. <https://www.aa.com.tr/en/americas/america-s-role-in-latin-american-regime-change/1404970>
- Ağdemir, Z. (2012). Seçimlerine giderken Chavez'in 13 yıllık iktidarı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(3), 265-278. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1740/18465.pdf>
- Akgemci, E. (2011). *Chávez döneminde Venezuela'nın ABD'ye yönelik dış politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Baran, D. (2019). Venezüella'da tanıma ikilemi. *Global Political Trends Center İstanbul Kültür Üniversitesi*, 61(1), 1-16. https://www.academia.edu/38364390/Venezüellada_Tanima_Ikilemi
- Barshefsky, C., & James T. Hill. (2008). *US-Latin America relations: A new direction for a new reality: Report of an independent task force*. Council on Foreign Relations.
- Bayrak, C. H. (2016). *Latin Amerika'nın üç büyük ekonomisi ve ekonomik krizleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Benderli, Z. & Görenel, Z. (2006). Neoliberal ekonomi politikalarının Latin Amerika üzerindeki etkileri. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(1), 183-201. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3657>
- Casey, N. (2017 18 Ağustos). *Venezuela's new powerful assembly takes over legislature's duties*. New York Times, <https://www.nytimes.com/2017/08/18/world/americas/venezuela-constituent-assembly-maduro.html>
- DW, (2020), *Venezuela: Maduro wins total control of legislature after vote*. <https://www.dw.com/en/venezuela-maduro-wins-total-control-of-legislature-after-vote/a-55836514>
- Graciela L. K. & Carmen, M. R. (1998). Financial crises in Asia and Latin America: Then and now. *The American Economic Review*, 88(2), 444-448. https://www.jstor.org/stable/116964?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Kaya, E. (2014). *Latin Amerika'da sol liderlerin yükselişi ve uluslararası politikaya etkisi: Venezuela, Bolivya örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Keskin, M. (2016). ABD'nin müdahaleci dış politikası: Latin Amerika örneği. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 4(1), 70-88. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/222818>
- Kışlalıoğlu, C. (2008). *2000'den günümüze Latin Amerika-ABD karşılıklı ekonomik ve politik yaptırımları: Venezuela, Bolivya, Peru örnekleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Raby, D. L. (2006). *Günümüzde Latin Amerika ve sosyalizm*. Çev: Ertan Günçiner. Yordam Kitap.
- Reuters, (2019, 23 Ocak). *Trump recognizes opposition leader Guaido as Venezuela's interim president*. <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-trump/trump-recognizes-opposition-leader-guaido-as-venezuelas-interim-president-idUSKCN1PH2CZ>.
- Reuters, (2020, 14 Ağustos). *Lima group members reject Venezuelan parliamentary elections*. <https://www.reuters.com/article/us-lima-group-venezuela-idUSKCN25A2KQ>
- Sancar, C. (2010). Finansal serbestleşme sonrasında Latin Amerika, Meksika, Güneydoğu Asya Ve Türkiye'de yaşanan krizler, nedenleri ve uygulanan İmf tipi istikrar programlarının sonuçları. İçinde İ. Kalaycı (Der.), *Finansal kriz yazıları*. (1-28).

https://www.researchgate.net/publication/284502718_FINANSAL_SERBESTLESME_SONRASINDA_LATIN_AMERIKA_MEKSIKA_GUNEYDOGU_ASYA_VE_TURKIYE%27DE_YASANAN_KRIZLER_NEDENLERI_VE_UYGULANAN_IMF_TIPI_ISTIKRAR_PROGRAMLARININ_SONUCLARI

Tarver, H. M., & Frederick, J. (2005). *The history of Venezuela*. Greenwood Press.

The Guardian, (2019, 3 Mayıs). *Venezuela: Maduro and Guaido's supporters return to the streets*. <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/09/venezuela-maduro-and-guaidos-supporters-return-to-the-streets> .

Topal, A. (2019). Kriz, devlet ve neoliberalizm: Latin Amerika'dan gözlemler. *Birikim Dergisi*, 357(1). https://www.academia.edu/38173876/Kriz_Devlet_ve_Neoliberalizm_Latin_Amerikadan_Gozlemler

Weyland, K. (2018). Limits of US influence: The promotion of regime change in Latin America. *Journal of Politics in Latin America*, 10(3), 135-164. <https://doi.org/10.1177/1866802X1801000305>

ISSN: 2687-220X

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Araştırma Makaleleri
Research Articles

**Küresel Hegemonya, ABD ve COVID-19 Pandemisi:
Salgının Küresel Güç Dönüşümü Etkisine İlişkin
Bir Analiz**

*Global Hegemony, the USA and the COVID-19 Pandemic:
An Analysis of the Effect of the Outbreak on the Global Power
Shifting*

Sertif Demir

Arktik Bilim Diplomasisi ve Türkiye

Arctic Science Diplomacy and Turkey

Ebru Caymaz

**International Migration Dynamics in the
Context of OECD Countries**

OECD Ülkeleri Bağlamında Uluslararası Göç Dinamikleri

**Sinem Dedeoğlu Özkan
Seda Özlü
Dilek Beyazlı**

**Europeanisation in the Non-European Union
Countries and the Foreign and Security Policies of
the Associated States**

*Avrupa Birliği Üyesi ve Avrupa Birliği Üyesi Olmayan
Ülkelerin Dış ve Güvenlik Politikalarında Avrupahlaşma*

Erol Kalkan

Kitap İncelemesi
Book Review

Daniel Yergin

**The New Map:
Energy, Climate and the Clash of Nations**

Aml Çağlar Erkan

Protokol Dergisi

Çağrı Metni

Protokol dergisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi bünyesinde yayımlanmaktadır. Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji, Ekonomi, Kent, Çevre ve Yönetim konuları başta olmak üzere sosyal bilimler alanına dair kısa makalelere yer veren dergi, Şubat ve Ağustos olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır.

Kısa makalelerin yanı sıra derginin her sayısında rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da yer verilmektedir.

Dergi, öncelikli olarak ilgili alanlardaki güncel strateji temelli konulara dair tartışmaları okuyucu ile buluşturmayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda hazırladığınız çalışmalarınızı bekliyoruz...

Genel yayım ilkeleri ve yazım kuralları için:

www.ktu.edu.tr/sam/protokol

Dergiye yazı göndermek için:

suna.ersavaskavanoz@ktu.edu.tr

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

YÖNETİM KURULU

Müdür

Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ

Müdür Yardımcıları

Doç. Dr. Abdullah UZUN

Dr. Öğr. Ü. Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Üyeler

Prof. Dr. Bünyamin ER

Doç. Dr. İsmail KÖSE

Doç. Dr. Umut ÜZAR

Dr. Öğr. Ü. Cenk BEYAZ

ÇALIŞMA GRUPLARI

Ekonomik Araştırmalar Çalışma Grubu

Koordinatör: Doç. Dr. Umut ÜZAR

Arş. Gör. Tuğçe ADIMLI
Sema ŞEKER

Toplumsal ve Kültürel Araştırmalar Çalışma Grubu

Koordinatör: Dr. Öğr. Ü. Cenk BEYAZ

Doç. Dr. Bayram SEVİNÇ
Dr. Öğr. Ü. Hüseyin YADIGAROĞLU
Arş. Gör. İlhan BİLİCİ

Kent, Yönetim ve Çevre Araştırmaları Çalışma Grubu

Koordinatör: Dr. Öğr. Ü. Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Doç. Dr. Abdullah UZUN
Öğr. Gör. Fatma NALBANT
Arş. Gör. Tülay DEMİR
Arş. Gör. Kubilay DÜZENLİ
Arş. Gör. Nisa ERDEM
Arş. Gör. Abdülgazi YIKICI
Kübra ÖZDEMİR
Aynur YILDIRIM

Uluslararası Araştırmalar Çalışma Grubu

Koordinatör: Dr. Öğr. Ü. Vahit GÜNTAY

Doç. Dr. İsmail KÖSE
Arş. Gör. Göktuğ KIPRIZLI
Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU
Ceren HAKYEMEZ
Dilek KARADENİZ
Muharrem BAYRAK
Muhammed Resul EROĞLU
Mehmet Can ALBAYRAK
Nurfer GEZER
Lütfü OSMANOĞLU
Aleyna TEMİZ
Münevver YAVUZ
Oğün YILMAZ

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

PROTOKOL